

БОЛЬШАКОВА О. А.

Большакова Оксана Андріївна, старший викладач кафедри загального і спеціалізованого фортепіано Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (Київ, Україна).

Oksana Bolshakova, Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music, Senior Lecturer at the Department of General and Specialized Piano (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-9766-3577>

© Большакова О. А., 2024.

ВОКАЛЬНІ ТА ФОРТЕПІАННІ ТВОРИ ВІТАЛІЯ ФІЛІПЕНКА У НАВЧАЛЬНОМУ РЕПЕРТУАРІ КАФЕДРИ ЗАГАЛЬНОГО І СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО ФОРТЕПІАНО

VITALIY FILIPENko's VOCAL AND PIANO WORKS IN THE EDUCATIONAL REPERTOIRE OF THE DEPARTMENT OF GENERAL AND SPECIALIZED PIANO

Педагогічний колектив кафедри, працюючи зі студентами різних спеціалізацій, сформував багатий навчальний репертуар, що охоплює музичні твори різних жанрів — вокальні, хорові, оперні, оперети, — у яких фортепіано виконує роль інструмента-соліста, акомпанементу, складника ансамблів. Важливо, щоб майбутні виконавці сприймали фортепіано як інструмент, який допоможе їм утілити свої творчі наміри під час роботи над інструментальними чи вокальними творами.

Серед багатьох фортепіанних опусів українських і європейських композиторів привертають увагу твори Віталія Аркадійовича Філіпенка. Його музика мелодійна й колористична, гармонічно багата, сповнена інтонацій української пісенності, цікавих фактурних рішень. Авторська інтонація композитора завжди сповнена душевністю, щирістю почуттів, м'якою наспівністю. Ці особливості його творчості мають генетичну природу, їх коріння сягає українського фольклору, традицій, успадкованих, зокрема, і в родинному колі.

Творче становлення Віталія Аркадійовича відбувалося безпосередньо під впливом двох відомих українських композиторів — Аркадія Філіпенка, батька, і Андрія Яковича Штогаренка, педагога по класу композиції в Київській консерваторії.

Композиторська творчість Віталія Філіпенка багата й різноманітна за жанрово-стильовими ознаками. У цьому переконують твори, написані на слова поетів, його сучасників: «Чом не вміла так кохати» (слова Л. Забашти) для голосу і фортепіано; балада «Сикстинська мадонна» (слова А. Соболева); вокальний цикл «Київські фрески» (А. Вратарьова).

Для пісень митця характерні простота і виразність інтонаційних зворотів, логічність мелодичного й гармонічного розвитку, «синхронність» музики і поетичного тексту, чисте світовідчуття, щира, відверта емоційність. Ніби все так звично в пісні «*Тополина земля*» (слова М. Сингаївського) — проста куплетність, звичайні прозорі гармонії, неவிбагливий ритм, але скільки в ній чарівності, безпосередньої спорідненості мелодії з народними джерелами. І хоч пісня ніби спокійна і мрійлива, та водночас вона експресивно напружена у відтворенні почуттів безмежної любові і шани до рідної землі.

Така ж і задушевно щира пісня «*Синові в дорогу*» (слова М. Сингаївського), але сповнена внутрішньої тривоги, адже мати проводить сина у великий світ. «*Пісня хлібороба*» (слова Л. Реви) сприймається як гімн людині, невіддільній від землі. Мелодію підтримує вдале фактурне вирішення фортепіанного супроводу, звучання якого викликає асоціації з широким життєдайним полем, яке мирно й величаво переливається колосистими хвилями.

Мистецтво створення пісні передбачає своєрідне образне музичне мислення — лаконічне, але образно ємке. У пісні «*Така любов моя*» (слова М. Сингаївського) щира задушевність і ніжність виражені м'якими гармонічними барвами акомпанементу, тоді як у пісні «*Вогні мого життя*» (слова М. Сингаївського) величний образ трудівника створено засобами поважно розміреного руху акомпанементу, внутрішньо зібраної, емоційно піднесеної інтонації в мелодії.

Пісню «*Ненька*» (слова О. Вратарьова) справедливо вважають однією з найкращих, у яких оспівується образ матері, її краса, життєдайна природа, стверджується ніжне й трепетне ставлення до жінки, берегині життя, любові і щастя. Незважаючи на стриманий фактурний виклад, музика цього твору навдивовижу емоційно багатогранна і глибока.

У піснях «*Сонце в долонях*» (слова М. Сингаївського), «*Взимку мариться весна*» (слова І. Лазаревського) композитор удається до грайливих, «задерикуватих» (Т. Гнатів) коломийкових інтонацій. Світлий танцювальний вступ, а за ним і мелодія захоплюють бурхливою ритмікою, переносять в атмосферу мальовничого краю, сповнену яскравих мелодій.

У пісні «До любові зорі сходять» (слова М. Сингаївського) вдало поєднані західноукраїнські музичні звороти і пружна, енергійна ритміка твісту, створюється особливий настрій закоханості, емоційного піднесення на тлі чарівних краєвидів Гуцульщини.

За основу пісні «Веснянка» (слова А. Навроцького) взято грайливу, традиційно акцентовану мелодію, вузький квінтовий діапазон якої ніби компенсується постійним обертальним рухом. Вона сповнена радісного, сонячного життєствердження.

Глибоко лірична, емоційно прониклива музика пісні «Це з нами назавжди» (слова В. Крищенка) навіює спогади про світлий простір дитинства, пов'язаний з образом незабутнього першого Учителя.

Багато з тих життєвих реалій, так глибоко опоетизованих у музиці Віталія Філіпенка, сприймаються сьогодні вже як недосяжні чи безнадійно втрачені, водночас саме тепер, у час нинішніх трагічних подій в Україні, його твори пробуджують не лише почуття ностальгії, а й сподівання, надію на можливість зберегти, повернути до життя одвічні цінності людського буття — довіру, вірність, взаємоповагу, любов до рідного краю, до матері, розуміння неперехідної цінності людського життя. Принаймні, звернення до них хоча б нагадає нашим сучасникам, що такі цінності є, і вони — безцінні.

Віталій Філіпенко знав, відчував, цінував і любив фортепіано, у його творах фортепіано — повноцінний партнер у роботі з вокалістом. Фортепіанні партії традиційні, фактурно зрозумілі, хоча це не позбавляє їх чудової тонально-гармонічної барвистості, цікавих стилістичних, ритмічних знахідок.

Композитор написав багато творів для фортепіано, зокрема такі: «Соната-поема» (1966), «Токата» (1968), «Рондо», «Варіації», «Дві прелюдії» (1965–1977). Слухачів особливо приваблює фортепіанна версія твору «До тебе», у якому автор із дивовижною винахідливістю експериментує з фактурою, часто ніби розшаровуючи її, максимально насичує звучання, надаючи йому динамічного і смислового значення, справляючи враження, що його виконують кілька голосів. Особливу роль у цьому відіграють педальні й регістрові ефекти. Фортепіанна колористика тут витончена

і багатобарвна. Кожна мелодична деталь максимально виразна, містить безліч відтінків, які згущують або просвітлюють загальний фон, динамізують фактуру.

Потужний токатний рух шістнадцятими становить основу майстерної композиції «Токата», у якій мелодична лінія максимально наближена до фольклорно-пісенних зразків. П'єса рясніє виразними гострими інтонаційними тяжіннями, опорою на кварто-квінтові співзвуччя, характерною метроритмікою. Форму зміцнює суцільна лінія емоційного піднесення, що набуває вираження в поступовому динамічному наростанні. Яскравий колорит, оригінальна форма, енергійність і життєствердний настрій сприяють широкій популярності цього твору.

Водночас Віталій Філіпенко використовує і колористичну палітру джазових гармоній, немовби забарвлених національними кольорами, примхливу ритміку барвистого фортепіанного супроводу тощо.

Робота над цими творами у класі загального та спеціалізованого фортепіано зі студентами різних виконавських спеціалізацій сприятиме не тільки вдосконаленню їхнього виконавського апарату, а й формуванню емоційності, духовності як основи по-справжньому творчої особистості.

Список використаної літератури і джерел

Література

1. Муха А. І. Філіпенко Віталій Аркадійович // Муха А. І. Композитори України та української діаспори : довідник. Київ : Муз. Україна, 2004. С. 307.
2. Муха А. І. Філіпенко Віталій Аркадійович // Муха А. І. Спілка композиторів України : довідник. Київ : Муз. Україна, 1984.

Джерела фотоілюстрацій

1. Сікорська І. М. Маестро незабутніх мелодій — Віталій Філіпенко // Музика. 2024. 9 березня. URL: <https://mus.art.co.ua/maestro-nezabutnikh-melodiy-vitaliy-filipenko/> (дата звернення: 15.03.2024).
2. Швачко Т. О. Оновлення традицій // Музика. Київ, 1991. № 3. С. 9–11.